

Keha / HL

Lausunto

Julkinen

Diaarinumero 58/090/2021

29.9.2021

Rikosseuraamuslaitoksen lausunto STM:lle toimeentulotuen uudistamista valmistelleen työryhmän loppumietinnöstä

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on varannut yksiköilleen mahdollisuuden lausua loppumietinnöstä seuraavasti. Lausuntoja pyydettiin rikosseuraamusalueiden aluekeskuksilta, joita pyydettiin hankkimaan lausunnot alueidensa laitoksilta ja toimittamaan ne oman lausuntonsa ohessa. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukset toimittivat asiassa lausuntonsa.

Rikosseuraamuslaitos kannattaa työryhmän tekemää esitystä, jonka mukaan toimeentulotukilaissa säädettäisiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivasta toimeentulotukiasioiden yhteistyöelimestä. Se voisi toimia foorumina, jolla käydään keskustelua myös laitosasukkaiden kuten vankien taloudellisten etuuksien, laitoshuollon ja toimeentulotuen yhteensovittamisen kysymyksistä. Yhteistyöelimen tulisi käsitellä myös Kelan maksamien ensisijaisten etuuksien yhteensovittamisen kysymyksiä, joilla on vaikutusta toimeentulotukeen.

Yhdeksi suureksi ongelmaksi on havaittu vankien puuttuvat henkilöllisyystodistukset. Vangit ovat saaneet valitettavan usein kielteisen päätöksen perustoimeentulotuesta henkilöllisyystodistuksen hankintakuluihin, koska kuukauden laskelma jää näennäisesti ylijäämäiseksi. Ehdotuksen mukaan Kela voisi käyttää harkintaa etuuskäsittelyprosessissa asiakkaan eduksi laissa erikseen säädetyissä tilanteissa. Tilannekohtainen jousto olisi mahdollista yhdenvertaisuutta kunnioittaen. Rikosseuraamuslaitos pitääkin positiivisena sitä, että Kela voisi huomioida päätöksenteossa muitakin asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen liittyviä seikkoja. Lisäksi työryhmän ehdotus sosiaalihuollon näkemysten huomioimisesta perustoimeentulotukea koskevassa harkinnassa on kannatettava. Perustoimeentulotuen alentamisessa olisi myös tärkeää huomioida sosiaalihuollon näkemyksiä asiakkaan yksilöllisestä tilanteesta.

Rikosseuraamuslaitos pitää hyvänä sitä, että mietinnössä on huomioitu myös toimeentulotukeen liittyen erityisryhmien tarpeet, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi erilaisten asiointivaihtoehtojen tarjoamista. Tärkeää on tunnistaa myös vangit erityisryhmänä. Tähän liittyy mm. vangin tulojen ja menojen hahmottaminen ja näiden erot suljetussa vankilassa verrattuna avovankilaan. Toivottavaa olisi, että toimeentulotukiasioiden käsittelyssä koulutettaisiin etuuskäsittelijöitä vankeihin liittyvistä erityiskysymyksistä.

Rikosseuraamusalueilta saatujen kommenttien perusteella toimivaltojen jakautuminen toimeentulotukiasioissa on näyttäytynyt Rikosseuraamuslaitoksen asiakaskunnan näkökulmasta epäselvänä. Työryhmän ehdotuksia perustoimeentulotuen aseman selkeyttämisestä ja perustoimeentulotuen myöntämiseen liittyvän harkinnan kehittämistä ovat kannatettavia.

Rikosseuraamusasiakkaiden, erityisesti vankien, tutkintavankien ja valvottua koevapautta suorittavien asioissa yhteistyössä on asiakkaan, Kelan ja sosiaalihuollon lisäksi myös Rikosseuraamuslaitos, sekä useimmiten myös valtion tai kunnan työvoimapalvelut. Erityisesti koevapautteen sijoittaminen on tilanne, jossa laajan yhteistyön toimivuuden tarve korostuu. Koevapautteen ei voi sijoittaa, ellei henkilöllä ole päätöstä aloituspäivämäärineen asunnon vuokrauksesta, mahdollisesta takuuvuokrasta ja toimeentuloa turvaavasta etuudesta, joka käytännössä usein merkitsee päätöstä myönnetystä palvelusta. Viranomaisen puolestaan voi olla

vaikea tehdä päätöstä, mikäli koevapauteen siirtymisen päivämäärästä ei vielä ole varmaa tietoa. Joissakin tilanteissa myös asiakasmaksuihin, niiden maksuosuuksiin ja asiakkaan mahdollisesti Kelalta asiakasmaksuihin saamiin tukiin liittyy vankien osalta kysymyksiä, joita olisi ratkaistava laajemmin kuin sosiaalihuollon ja Kelan kahdenvälisessä yhteistyössä. Rikosseuraamuslaitos ehdottaa, että myös Kelassa arvioitaisiin vankien toimeentulohakemusten perusteella tarvetta asiakassuunnitelmien, ml. rangaistusajan suunnitelman yhteensovittamiseen. Tarpeesta menisi tieto sosiaalihuoltoon SHL 35 §:n mukaisella ilmoituksella. Rikosseuraamuslaitos kannattaa myös työryhmän ehdotusta toimeentulotuen jatkokehittämisessä selvitettävistä asioista kuten yhteistyörakenteista ja taloussosiaalityön kehittämisen edellytyksistä. Selvitystyö tulisi tehdä laajemmasta näkökulmasta kuin sosiaalihuollon ja Kelan välisestä kahdenvälisestä yhteistyöstä käsin.

Rikosseuraamuslaitoksen olisi ehdotuksen mukaisesti tehtävä yhteistyötä sosiaalihuollon kanssa, jotta Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa mahdollisesti olevat, toimeentulotuen myöntämiseen vaikuttavat asiat voitaisiin tarvittaessa siirtää sosiaalihuollosta Kelalle menevään lausuntoon. Ehdotettu menettely korostaa sosiaalihuollon roolia hajallaan palvelujärjestelmässä olevan tiedon ja kokonaistilanteen kokoajana. Kokonaistilannetta hahmotettaessa sosiaalihuollon olisi koottava tietoa myös laajemmin kuin sosiaalihuollon omista palveluista. Huolena on, että sosiaalihuollolla ei ole tähän resursseja tai että päätösten teko hidastuu.

Rikosseuraamuslaitoksessa on viime vuosina kehitetty asiakassuunnitelmiin liittyvää yhteistyötä erikseen sosiaalihuollon kanssa ja erikseen yhteistyötä Kelan kanssa sekä taloudellisten etuuksien hakemiseen että kuntoukseen ohjaamiseen liittyen. Rikosseuraamuslaitoksessa saatujen kokemusten mukaan Kelassa on viime vuosina kehitetty verkostotyötä monella tavalla kuten esimerkiksi tarjoamalla erityisen tuen asiakkaille yhdyshenkilön palveluja. Työryhmän ehdotukset korostavat tarvetta tehostaa erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden asioissa tehtävää yhteistyötä, jossa on mukana samanaikaisesti useita toimijoita kuten rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla ainakin Rikosseuraamuslaitos, sosiaalihuolto ja Kela sekä useimmiten myös työllisyyspalvelut.

Pääjohtaja

Arto Kujala

Lakimies

Heidi Lokasaari